

Момчило Јагодић¹

ОШ „Светолик Ранковић“, Аранђеловац
ОШ „Душан Радоњић“, Бања

Стручни рад
Методичка теорија и пракса, бр. 2/2022
УДК: 37.014.523(497.11)
371.3::2(497.11)
стр. 244–254

ЗНАЧАЈ ЦРКВЕНИХ ШКОЛА ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА И ПЕДАГОГИЈЕ КОД СРБА

Резиме: Основни циљ овога рада јесте да се покаже начин на који је хришћанска и Српска Православна Црква кроз историју представљала не само духовну утеху и ослонац својој духовној деци, већ да је од самих својих почетака она била одређена као васпитно-педагошка институција, а што ћемо кроз историјско-педагошку анализу неколико кључних историјских периода у историји српског народа покушати и да прикажемо.

Кључне речи: Српска Православна Црква, образовање, школа, богословија, педагогија

УВОД

Образовање свакако мора представљати један од основних елемената опстанка и напретка једног модерног друштва. Познато је да је наш образовни систем прошао кроз веома брз и интензиван развој и да је кроз тај процес био изложен разноразним изазовима и потешкоћама, укључујући различите ратне периоде као и многа политичка превирања.

Срби су вероватно једини народ на историјској сцени чија је целокупна историјска судбина утемељена на две светитељске личности: на светитељу владару и државотворцу и на светитељу оснивачу Цркве и кроз њу, и у њој, уобличитељу народног духовно-културног бића. Без те историјске чињенице просто је немогуће схватити прошлост Српске Православне Цркве

¹ momcilo.jagodic89@gmail.com

и државе. Као ни токове српске просвете и културе. Хришћанска Црква по својој природи је васпитна заједница. Она своје вернике васпитава и образује у вери у Бога. Другим речима, Црква је својствено поучавање, просвећивање, образовање и васпитање људи.

Сматрамо веома важним нагласити да се већ од првог додира Срба са хришћанством стварају елементарни услови, али се и практично организује њихово просвећивање и образовање. Ствара се писмо, настају и преводе се прве књиге, стварају се услови за развој школе, али и стварање новог и целовитог културног и националног идентитета. Овај рад с тога представља један пионирски покушај приказа једног тока развоја образовања и педагогије, али из перспективе хришћанске, односно, Српске Православне Цркве као њеног круцијалног носиоца.

РАНИ ПЕРИОД

Као што смо већ нагласили већ са првим додиром и покрштавањем у хришћанство, јављају се услови за развој школства, за шта је било неопходно отварање школа (Поткоњак, 2006). Прву словенску такозвану *Књижевну Охридску словенску школу*, отворили су ученици Кирила и Методија, Климент и Наум.

У тој школи било је преко 3.500 ученика. Сама школа била је организована на два нивоа. Нижи ниво, који је био основни и који је подразумевао само описмењавање, док је са друге стране такозвани виши ниво подразумевао знатно више образовање у оквиру кога се изучавала духовна литература. На првом месту Свето Писмо, Свето Јеванђеље, а уз то никако се нису могле одвојити богослужбене књиге: Часослов, Октоих, Псалтир. Уз ове духовне предмете, неки од даровитијих ученика имали су могућност у оквиру вишег нивоа образовања да изучавају и неке од, условно речено, световних предмета, као што су: логика, граматика, дијалектика, реторика, грчки и словенски језик. Сви ови предмети били су неопходни онима који ће се касније бавити преводилачком и преписивачком делатношћу.

У Охридској школи метод поучавања био је индивидуални. Пример је сматран основним васпитним и педагошким средством, а што је и од самих оснивача школе било саветовано учитељима. Од њих је тражено да буду пример, да не буду гневни и порочни, већ праведни и гостољубиви и да својим животом буду свима најбољи пример. Највероватније да је Климент у сваком већем месту имао некога од својих ученика које је одређивао за ширење започете мисије. Свакако да је он био и сам укључен у читав процес, будући да имамо писаних података о томе да је и сам био веома плодотворан писац, написао је неколико служби Светима, неколико Похвала, тумачење Псалама итд.

На основу свега наведеног јасно закључујемо да је то, заслугом Климента и Наума и хришћанске Цркве, била прва словенска школа писмености и хришћанског образовања у којој су се школовали многи тада познати писци и црквени делатници, а међу којима свакако издвајамо: Константина презвитера, Јована Егзарха, Епископа Марка, црноризца Храброг, аутора дела *О њисменима* итд. Важно је нагласити и то да су са овом школом Срби ушли у сферу источне византијске културе (Ђоровић, 2005).

МАНАСТИР СТУДЕНИЦА И ЊЕН ЗНАЧАЈ ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА И ПЕДАГОГИЈЕ КОД СРБА

Свети Симеон Немања и Свети Сава тежили су стварању једне државе, а сама лавра Студеница постаје средиште образовања и напредовања српског народа у целини (Радовић 1986). Основни мотив Студеничке просвете јесте свакако вера. Сам Симеон Немања, одлазећи на Свету Гору оставља завет свом народу да чува праву веру. Стога, просвета у време Симеона Немање и Саве није се заснивала на данашњем моделу стицања знања, већ пре свега на обнављању у нама вере у Бога. Са друге стране појам васпитања у студеничком периоду просвете подразумевао је целосно храњење или отхрањивање (Јевтић, 1986).

Другим речима, Симеон и Сава пре свега уче правоверју и ревном живљењу у Богу. Њихова просвета је органски везана за покајање, за духовно-морално узрастање, па тек онда за знање. У њој личност просветитеља, односно, наставника, игра прворазредну улогу што се показало и на њиховом примеру и њиховом значају у обликовању и образовању српског народа.

Посебан значај Студенице за српску просвету види се и у писаној и преведеној књижевности и књижевним делима која управо ту имају своје зачетке. Као таква, Студеница је кроз векове, а и до нас данас ту, да учи и васпитава, светли и просвећује. У њој се учи и стиче знање, чиме последично и она сама постаје училиште.

Свакако да је Студеница кроз дуге периоде свога постојања била школа и у изворном смислу те речи. По својој природи и по својој намени, целокупним својим устројством и начином живота и рада у њој, она је образовала и васпитавала читава поколења монаха, поклоника и ђака. Тип њеног образовања није био једностран, односно, није се односило само на појединачне човекове способности, као што је то био случај са образовањем западног типа, нарочито оног школског, искључиво рационалистички усмереног, својственог новијим временима који је данас и преовладао. Студеничко васпитање било је динамичко-саборно и свеобухватно. Оно је захтевало активно учествовање у тајни духовног преображаја и узрастање човекове душе и тела, укључујући све човекове психофизичке способности.

РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА КОД СРБА У ОСМАНСКОМ ПЕРИОДУ

Међу најважнијим достигнућима Срба у периоду Османске власти био је почетак борбе за ослобођење и просвећење. У таквој борби свакако да је била неопходна реформа и реорганизација школства. А кључну улогу у таквом подухвату су имали образовани учитељи и професори који су у државне школе углавном долазили по препоруци државних власти Србије. У овом одељку нашег рада нарочиту пажњу посветићемо Богословији у Призрену.

1871. године је отворена Богословија у Призрену. Била је то школа за образовање свештеника, али и учитеља за којима је постојала велика потреба у Старој Србији и Македонији. Отварањем ове школе формирао се образовани слој учитеља који су касније отварали нове школе (Радић, 2003).

Задатак призренске богословије био је да спрема младиће српске националности и православне вере у Отоманској империји за народне свештенике и учитеље. А били су предвиђени следећи наставни предмети у трогодишњој богословији:

- у I разреду – хришћанска наука, српски језик, општа историја, рачуница, земљопис, хигијена, физика и црквено певање;
- у II разреду – српски језик, црквенословенски језик, општа историја, српска историја, земљопис, рачуница и црквено певање;
- у III разреду – догматско богословље, црквено богословље, морално богословље, пастирско богословље, историје српске цркве, општа историја, хигијена, црквенословенски језик и црквено певање.

А сматрамо важним нагласити да је суботом свим разредима тумачено Јеванђеље. Из овог наставног плана може се закључити да су прва два разреда била гимназијска, а да су у трећем додавани и да су преовладавали богословски предмети. План и програм често су се мењали, поједини предмети су се додавали, а неки изостављали. Често се и наставни кадар мењао, а богословија је у једном тренутку чак остала са само једним наставником што је свакако отежавало рад, али и спровођење и реализацију наставног плана и програма. Другим речима, план и програм зависио је од броја наставника, али и од политичких прилика што ће остати случај све до школске 1890/1891. када ће школа доживети преуређење, школовање је продужено на шест година, а школа добија назив богословско-учитељска школа. Поменута школска година 1890/1891. отпочела је са измењеним наставним планом. Прва три разреда давала су образовање на нивоу ниже гимназије, а у три виша разреда углавном су били заступљени богословско-педагошки предмети. Измењени и допуњени наставни план реализован је по следећем моделу:

- I разред – наука хришћанска, српски језик, географија, рачуница, црквенословенски језик, турски језик, црквено певање и краснопис, цртање;
- II разред – наука хришћанска, српски језик, географија са космографијом, рачуница, физика, црквенословенски језик, турски језик, црквено певање и правила, краснопис и цртање, француски језик;
- III разред – библијска историја, српски језик, општа историја, географија са космографијом, рачун са геометријом, хемија са минералологијом, црквенословенски језик, турски језик, новогрчки језик, црквено певање са правилима;
- IV разред – Свето Писмо, историја Цркве, српски језик, општа историја, ботаника са зоологијом, руски језик, новогрчки језик, црквенословенски језик, турски језик, француски језик, црквено певање са правилима;
- V разред – Свето Писмо, догматско богословље, морално богословље, канонско право, историја Цркве, историја српске књижевности, психологија са логиком, хигијена, општа историја, економија, руски језик, грчки језик, турски језик, црквено певање са правилима;

- VI разред – догматско богословље, пастирско богословље, обредословље, омилитика, канонско право, педагогија са методиком и школским радом, руски језик, српски језик, турски језик, старогрчки језик, црквено певање са правилима.

Овај наставни план потврдила је 10. новембра 1893. царско-отоманска просветна власт. Богословија је тиме добила дозволу да се престоји на шест разреда, да се предмети могу слободно предавати и да су уџбеници одобрени са тачним насловом писца и наставницима који их предају. Богословија је третирана као приватна школа и као таква морала је да има наставнике са потврђеним сведочанствима од стране државне просветне власти.

По овом програму ученици су добијали знања из психологије и логике, а у петом разреду из педагогије и методике. У шестом разреду ученици су одржавали практична предавања у основној школи у Призрену, а све то по претходно написаној припреми (АС, 1906). Ова предавања држали су ученици у присуству професора педагогије, а у разреду где су држали предавања ученици богословије имали су шест часова педагогије и методике са школским радом недељно.

13.маја 1908. на предлог Владе, односно министарства иностраних послова, професорски Савет добио је задатак да донесе Правилник за богословију. Чланови Савета били су подељени у својим ставовима, а по питању самог циља школовања у богословији (Дачић, 1962). Једни, и то већина, били су за то да богословија буде и остане чисто стручна школа која спрема свештенике и просветне раднике српском народу у Османском царству, у националном духу, која ће имати сврху да пружи кандидатима што већу богословску стручну спрему. Педагошка група предмета била би заступљена као и до тада. Фрнацуски језик би био изостављен и замењен другим језиком, а руски језик би добио мање часова.

Са друге стране, мањински део професорског Савета, полазио је са становишта да богословија не би требало да има искључиво задатак да спрема стручне свештенике и просветне раднике. Они су сматрали да нашем народу нису потребни теолошки образовани радници, већ спремни и агилни српски свештеници и учитељи. Педагошка група предмета, по њиховом мишљењу, остала би заступљена у истом обиму, док би се националним предметима важност више истакла, повећањем броја часова из тих предмета. Богословија је и даље требала да остане богословско-учитељска школа са мањим обимом оних спекулативних, теолошких предмета, који показују дубину спреме, али који са друге стране немају изражену практичнију примену. Професорски Савет није био сагласан чак ни по питању трајања школовања у богословији. Једни су били за то да школовање траје четири године, други су се залагали да школовање траје пет година. Оно око чега су били сагласни, јесте да се сви разредни испити на крају сваке године замене једним општим и стручним испитом, на крају четврте или пете године. Ученици су били преоптерећени, имали су по 34 часа недељно уз обавезна два богослужења дневно у трајању од по тридесет минута. Богословија је почела да ради као приватна школа, скромних могућности, али је са временом прерасла у прави расадник просветног и националног рада Срба у Османском царству. Млади људи, свршени богослови, углавном опредељујући се за учитеље, наставаљали су ширење просветног и културног развоја (Богавац, 2004). Учитељи, призренски богослови, запошљавали су се широм Старе Србије, Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине.

Од прве генерације ученика 1874. до 1889. троразредну богословију завршио је 91 ученик. А многи од њих су после завршене богословије постајали учитељи у местима својих рођења. Стога закључујемо да се развој просвете, културе и научне делатности код Срба у Старој Србији не би могао ни замислити без постојања богословије која је била духовни неимар, а њен благотворни утицај осећао се у свим областима делатности Срба (Богавац, 2004).

РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА КОД СРБА У АУСТРОУГАРСКОЈ ЦАРЕВИНИ

Сеобама Срба заједно са њима ишли су и монаси и свештеници (Димић, 1986). Сеобе су водили патријарси који су код царева у Бечу успевали да обезбеде одређене привилегије на тим пределима које су насељавали, а њихов положај уопште није био лак, са једне стране Римокатоличка Црква сматрала их је шизматицима и радила на поунијаћењу, а са друге стране домаће становништво бунило се код власти због повлашћења које су Срби добијали. Као места очувања верског и националног, али свакако и образовног идентитета, били су манастири који су већ постојали на тлу Аустроугарске царевине (Слијепчевић, 1978). Срби који су дошли на територију данашње Војводине и Угарске затицали су у селима и варошима српске школе. Веома је важно нагласити да када овде говоримо о школама то свакако нису биле школе у данашњем смислу. Ту је заправо реч о одређеном „месту“ на коме је „учитељ“ могао око себе окупљати децу у настојању да их описмени. Након што је 1727. усвојен царски Рескрипт, Срби добијају дозволу да по градовима отварају и средње школе, пре свега Богословију за школовање свештеничког кадра. Може се рећи да су Срби настањени у Аустроугарској током целог XVIII века водили борбу за школство и просвету. Деловањем Аврама Мразовића и предлогом да се уз помоћ организовања одређених курсева припреме световни учтељи за српске основне школе. Уз упорно настојање Српске Православне Цркве, добијена је дозвола да се отвори Прва Српска Препарандија, односно, Учитељска школа. Српска Црква се свакако умногоме бринула о раду свих српских школа. У школама у којима су радили учитељи „световњаци“ контролу над њиховим радом имао је локални парохијски свештеник.

Према сачуваним подацима СПЦ је на на територији Војводине и Угарске средином XVIII века имала 1651 насељено место. У 221 месту је постојала српска школа, што је само око 13%, али за то време и услове био је то велики успех.

Историјски и географски гледано, Аустроугарска царевина подразумевала је и Војну Крајину где су већину становника чинили Срби. У почету на овом простору није било школа, али касније се ипак помињу неке школе, а сматрамо важним нагласити, да су све школе биле основане на инсистирање СПЦ и њених манастира. Иста ситуација била је и на простору Далмације, где су једине школе биле манастирске и парохијске. И сам Доситеј Обрадовић боравио је на простору Далмације готово читаву деценију током које је поучавао децу у црквеним и манастирским школама. СПЦ је свакако била и остала незаменљиви чувар вере, националног и верског идентитета Срба, помажући државним школама да што потпуније испуне своју мисију.

ЦЕТИЊСКА БОГОСЛОВИЈА И ЊЕН ЗНАЧАЈ ЗА РАЗВОЈ СРПСКЕ ПРОСВЕТЕ

Окупљањем православних цркава у јединствену организацију, наметнула се потреба за унифицираним школовањем у православним богословијама (Димић, 1986). Др Миливоје Јовановић, министар вера, 12. новембра 1921. прописао је Правилник о српским православним богословијама у Краљевини СХС, по којем ове школе васпитавају ученике у духу православне Цркве за свештеничку службу и за духовно образовање на Православном богословском факултету или Православној духовној академији.

Богословија као петоразредна државна школа са интернатом била је под врховним надзором Министарства вера које се о свим важнијим питањима договарало са Светим Архијерејским Сабором Српске Православне Цркве. Али „духовна семинарија“ на Цетињу била је једина православна богословија у Краљевини СХС која није имала посебан интернат. У први генерацију уписано је 56 ученика. Нормална реализација наставног процеса почивала је на изразито прегорном раду њених професора. Податак да су у првом полугодишту школске 1920/1921. наставу изводили само ректор Ивановић и професор Мило Капичић и Николај Дориомедов сасвим довољно говори у прилог томе. Њима се 1. фебруара 1922. придружио јеромонах Методије Милосављевић, који је поред професорског посла вршио и дужност васпитача. Ректор Ивановић и поменут професори давали су правац реализацији наставних садржаја и великим делом креирали школски живот у Богословији. Уџбеник је био једино наставно средство, али ни њих није било довољно за поједине предмете, па су професори прибегавали непуларном виду предавања, најчешће диктирајући неопходне наставне садржаје. Мали број професора несумњиво је допринео механичком учењу и вербализму. И поред тако тешке ситуације и услова у којима је богословија на Цетињу функционисала од школске 1925/1926. у школи се убрзано развијају и ваннаставне активности у виду три ђачка друштва. Литерарно друштво „Владика Његош“, које је окупљало све ученике у школи. Затим тзв. друштво трезвењака „Луча“ и друштво подмлатка Црвеног крста која су бројала по отприлике 50 ученика. Они су плаћали чланарину која се користила за куповање књига и часописа и за друге ђачке потребе. Основни задатак ових ђачких дружина огледао се у просвећивању и морално-религиозном уздизању ученика (Димић, 1986).

ПЕДАГОШКИ ЗНАЧАЈ СПЦ И ЊЕНОГ ШКОЛСТВА

Веома значајан моменат у развоју Светосавске педагогије код Срба догађа се 1920. године када Српска Православна Црква оснива свој Православни богословски факултет у Београду и када се у оквиру студија сами студенти почињу бавити изучавањем педагогије као посебне науке и дисциплине.

Кроз Богословски факултет током више од једног века његовог постојања прошли су бројни и велики мислиоци који су умногоме оставили трага у српској православној педагогији.

Један од најпознатијих мислилаца Српске Православне Цркве био је професор, архимандрит др Јустин Поповић, који је у контексту педагогије у први план истицао житија светих

као једини истински пример за педагогију једног православног Србина (Поповић, 1973). Не смемо занемарити чињеницу да је у стручној научној јавности у контексту педагогије остало готово незапажено дело блаженопочившег митрополита црногорско-приморског др Амфилохија Радовића (Радовић, 1993). Дело блажене успомене митрополита садржи бројне иновативне антрополошке, философске и теолошке приступе и погледе на проблеме васпитања, а тиме свакако и на педагогију код Срба.

Ваћно педагошко дело у православном смислу јесте и дело професора Драгомира Санде (Сандо, 2019) које даје један нови приступ, поглед и систематизацију садржаја саме педагогије. Кроз своје дело професор Сандо је показао како се кроз одређено сагледавање историје схватања васпитања може разјаснити велики број општих општих васпитних и педагошких питања и проблема.

Закључујемо да савремена педагогија код Срба не би требало да свој циљ васпитања изводи само из ускосхваћених индивидуалних и друштвених потреба човека и његове заједнице (Павишић, 2011). Савремена педагогија никако не сме занемарити духовност у човеку и мора увек на уму имати ону Светосавску, изворну, педагогију која се заснива на учењу и стицању навика кроз јасно сагледавање правог и истинског примера, а чија је основа најпре кроз остваривање везе са самим собом и последично са другима, остварити и устројити једну здраву и целовиту заједницу, односно друштво, а тек по остварењу тог циља кренути у процес образовања, васпитања и духовног и научног узрастања, ниједног тренутка, а како смо већ претходно закључили, не занемарујући духовни смисао човековог живота (Биговић, 2000). Тај смисао мора се огледати у томе да унутар заједнице кроз целовито и целоживотно учење и узрастање остварујемо везу са Богом.

САВРЕМЕНО ВЕРСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Верско образовање, кроз пре свега верску наставу, представља веома важан елемент у мисији СПЦ у такозваном „модерном“ друштву и модерном образовном систему.

Верска настава и њен рад обновљен је 2001., она је тренутно заступљена у свим школама Републике Србије, изузев територија Косова и Метохије. Овај предмет заузео је своје место у васпитно-образовном систему и његови резултати постају све јаснији и очигледнији (Сандо, 2019). Секуларизација која је продрла у све сфере друштвеног и индивидуалног живота, одгурнула је религију на маргине. Моћ политичких идеологија које су погубно и нажалост успешно заузеле место Бога у животу човека, допринеле су секуларизацији самог хришћанства. О томе је говорио и блажено почивши професор др Радован Биговић, подсећајући да у нашем животу, а нарочито у нашем образовном систему морамо покушати да откријемо оно изворно Светосавско и Јеванђелско, најпре у том процесу полазећи од самих себе (Биговић, 2008).

Са друге стране, данас се пред нас поставља питање да ли желимо и да ли можемо очувати сопствени хришћански идентитет? Са једне стране имамо приговоре начину извођења верске наставе у школама, док са друге стране многи догму, као основну истину вере, посматрају

као застарелу и превазиђену норму. Деца која долазе из породица које на такав начин доживљавају и упражњавају веру чине већину оних који похађају курс Верске наставе у образовном систему. Школска катихеза не може да замени искуство личног односа са Богом, али може то да стимулише. Зато верско образовање у данашњем „модерном“ и „потрошачком“ друштву мора бити истински привлачно и надасве подстицајно. Оно као свој примарни циљ има привлачење, или боље речено, враћање деце под окриље Цркве. Има за циљ да их учини активним члановима евхаристијске заједнице, да би кроз заједницу са Христом постала Деца Божија, храмови Духа Светога, слободни од греха, трулежности и смрти. Ако не будемо били у стању да нашој деци понудимо ништа ново, онда читав наш систем образовања и педагогије, биле световне или црквене, губи на смислу и значају.

ЗАКЉУЧАК

На основу свега реченог у претходним поглављима, а у којима смо покушали дати приказ или боље речено једну историјску анализу развоја школства и васпитања међу Србима од периода X века па до модерног доба, закључујемо јасно и недвосмислено да је Црква као чувар не само вере и идентитета, већ и културе и образовања, увек настојала да људима пружи опцију, да духовно образовање, па и образовање у општем смислу речи, свима буде доступно, а по осећају срца или потреби за нешто другачијим, а опет сличним видом едукације и могућег просветитељства, које тежи да обухвати више спознаје и стања свести, изван класичног образовања.

Верска настава придодата је школском програму као избор уколико постоји жеља или потреба за спознајом православног учења. Та такозвана „револуција“ у образовању у XXI веку, највише истиче утицај и начин на који људи модерног доба живе. Стога долазимо до кључног питања, а које се састоји у сагледавању образовно-просветитељске улоге Цркве кроз векове. Основа од Охридске словенске школе, преко Студенице и Светосавске и Светосимеоновске заветне просвете, до многих промена и реформација, како смисла и схватања потребе за самим образовањем у периоду Османске и Аустроугарске васти, до модерног друштва. И у свим тим историјским периодима Хришћанска Црква и Српска Православна Црква, јавља се као незаобилазни стожер, како духовне, тако и световне просвете, на свим оним територијама на којима су Срби током векова живели.

У данашњем свету и даље се ради на секуларизацији друштва, на јасном одвајању црквеног и световног, где се све више поништава улога коју Српска Црква има у процесу развоја образовног система Србије, Надамо се да ће се у неком тренутку образовни систем ипак вратити на онај Светосавски образовни пут, где је добар пример и искрена вера, једини истински темељ за свако даље учење, образовање и последично васпитање.

Литература

1. Никола П. (2006), *СПЦ – њросветѡа, школсѡво и ѡедаѡѡија*, Учитељски факултет, Ужице
2. Владимир Ђ. (2005), *Истѡрија Срба*, Политика, Београд
3. Амфилохије Р. (1986), *Значај манастира Сѡуденице за срѡску ѡросветѡу*, Осам векова Студенице, Београд
4. Атанасије Ј. (1986), *Боѡсловски и духовни живѡѡи у Сѡуденици*, Осам векова Студенице, Београд
5. Радмила Р. (2003), *Образовање свешѡенсѡтва у 19. и ѡрвој ѡоловини 20. века*, Образовање код Срба кроз векове, Београд
6. Архив Србије, Министарство иностраних дела, политичко-пропагандно одељење, 1906, ред 1393, Призрен
7. Душан Д. (1962), *Двадесетѡ ѡодина рада ѡризренске доѡсловије*, Православни мисионар, Призрен
8. Миловн Б. (2004), *Истѡрија срѡске књижевносѡи на Косову и Метѡохији 1850-1941*, Лепосавић
9. Љубодраг Д. (1986), *Кулѡурна ѡолиѡика Краљевине Јуѡославије 1918-1941*, Београд
10. Ђоко С. (1978), *Истѡрија Срѡске Православне Цркве 1*, Острог
11. Амфилохије Р. (1993) *Основи ѡравославноѡ васѡиѡања*, Врњачка Бања
12. Јустин П. (1972), *Жиѡија Свешѡих*, Манастир Ђелије, Ваљево
13. Драгомир С. (2019), *Основи ѡравославне ѡедаѡѡије*, Православни Богословски факултет, Београд
14. Слободанка П. (2011), *Квалиѡетѡи верске насѡаве у беѡградским школама*, Београд
15. Радован Б. (2000), *Секуларизована релиѡиозносѡи нашеѡ времена*, Црква и друштво, Београд
16. Радомир М. (2016), *Верска насѡава у Срдији између ѡтрадиционализма и секуларизма*, Теолошки погледи, Београд

Momcilo Jagodic

Elementary School "Svetolik Ranković", Aranđelovac

Elementary school "Dušan Radonjić", Banja

THE IMPORTANCE OF CHURCH SCHOOLS FOR THE DEVELOPMENT
OF EDUCATION AND PEDAGOGY AMONG SERBS

Summary: The main goal of this work is to show the way in which the Christian and Serbian Orthodox Church throughout history represented not only spiritual comfort and support to its spiritual children, but that from its very beginnings it was determined as an educational and pedagogical institution, and what we will through to try and present a historical-pedagogical analysis of several key historical periods in the history of the Serbian people.

Keywords: Serbian Church, education, school, education, seminary, pedagogy

Раг љримљен: 24. 10. 2023. / Раг љрихваћен: 30. 11. 2023.